

ลวดลายผ้าไหมในเวียดนาม

ผ้าทอของชนเผ่าไทในเวียดนาม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากอดีต คือ ผลงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านที่เปี่ยมด้วยคุณค่า ทั้งด้านรูปแบบที่งดงาม วิธีการทอที่ประณีต และทั้งคุณค่าในด้านวิชาการ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมา ความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตของกลุ่มชนผู้สร้างสรรค์ และใช้ผ้านั้นๆ

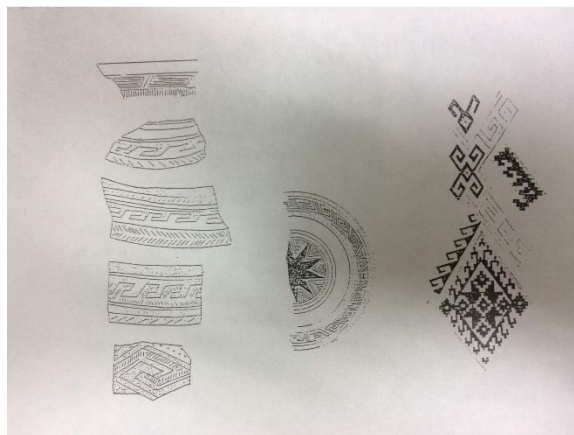
รูปแบบของลวดลายผ้าไหม อาจแบ่งเป็นประเภทได้ ดังนี้

๑. ลายพันธุ์พฤกษา
๒. ลายสัตว์ในจินตนาการ
๓. ลายเครื่องมือเครื่องใช้
๔. ลายสิ่งของ
๕. ลายเบ็ดเตล็ด

ลวดลายประเภทต่างๆ เหล่านี้ สามารถเห็นได้จากวัฒนธรรมฟุงเหงียน-ดองซอน (Phung nguyen-Dong Son) ในเวียดนามและในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งไม่อาจทราบถึงจุดกำเนิดดั้งเดิมที่แท้จริงของการออกแบบลวดลายผ้าเหล่านี้ ได้แต่เพียงกำหนดรูปแบบหลักๆ ที่สามารถเห็นได้จากแหล่งโบราณสถานต่างๆ หรือในรูปแบบที่ยังคงมีใช้ในการตกแต่งสมัยใหม่ ด้วยข้อจำกัดที่มีอยู่จึงจะกล่าวถึงเฉพาะลักษณะเด่นของศิลปะภายในยุคของวัฒนธรรมฟุงเหงียน-ดองซอนเท่านั้น

เรื่องของลวดลาย

ลักษณะเด่นที่สุดของการตกแต่งในศิลปะไท คือ ความหลากหลายของวัสดุที่ใช้ตกแต่งและการออกแบบลวดลาย อย่างไรก็ตามลวดลายที่เป็นที่นิยมและพบปรากฏมากได้แก่

ลวดลายผ้าไหมในเวียดนาม

๑. ลายดาวแปดแฉก จะปรากฏเป็นลายตรงศูนย์กลางของผ้าและในผ้าเปียว (ผ้าโพกศีรษะ)

บนหน้ากลองสำริดทองซอน (ทั้งกลองยุคแรกๆ และยุคหลัง) จะพบดาวหลายๆ แฉกอยู่ตรงจุดศูนย์กลางที่ถ้าพุ่งเหยียน นักโบราณคดีได้พบเครื่องปั้นดินเผาและลูกดิ่ง ซึ่งมีลวดลายตกแต่งรูปดาวหลายแฉกเหมือนกัน การค้นพบทางโบราณคดีนี้พิสูจน์ได้ว่า การปรากฏลวดลายดาวหลายแฉกบนกลองสำริดทองซอน และในการออกแบบลวดลายทั่วไปของกลุ่มคนไทไม่ใช่เป็นผลที่ปรากฏขึ้นภายหลังจากการรับอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่น แต่นี่คือลายที่มีจุดกำเนิดมาตั้งแต่ดั้งเดิม ในการออกแบบของคนไทลวดลายแปดแฉกมักจะปรากฏอยู่บนเส้นของดาวทรงมุมของกลองและมีวงกลมซ้อนๆ กันล้อมรอบ

กลองสำริดทองซอน ลายดาวแปดแฉก

รายละเอียดลวดลายกลองสำริดทองซอน

๒. ลายเส้นจุด ชาวไทเรียก “ลายคลื่น” ลายนี้มักใช้ตกแต่งตรงบริเวณชายผ้าสามารถพบลักษณะการตกแต่งที่คล้ายคลึงกันนี้ในเครื่องปั้นดินเผา และกลองสำริดจากทุ่งเหียง และดองซอน แต่ลวดลายเหล่านี้บางทีก็แบ่งเป็นส่วนๆหรือใช้ในเครื่องปั้นดินเผา
๓. ลายพื้นเลื้อย ชาวไทเรียก “ลายหยักหงอนไก่” ลายนี้เป็นที่นิยมมากและเป็นลายพื้นฐานที่พบในวัตถุต่างๆที่ชาวนาใช้ นอกจากนี้ยังปรากฏเป็นลวดลายที่ซับซ้อน รวมทั้งที่ปรากฏในผืนผ้าโพกศีรษะ หรือ “เปียว” การออกแบบจะเป็นลายเส้นทั้งเส้นตรงและเส้นขวางตัดกันเป็ยรูปสามเหลี่ยม เป็นลายต่อกันไปบนเครื่องปั้นดินเผา และกลองสำริด จะปรากฏลายพื้นเลื้อยทั้งเส้นเดียวและเส้นคู่ โดยเฉพาะตรงส่วนขอบ
๔. ลายขอ หรือเรียกว่า “ลายกูด” จะพบลักษณะที่หลากหลายมากในผ้าทอของคนไทในยุคก่อนวัฒนธรรมดองซอน (ทุ่งเหียง ดองเกา และโกมูน) ลายขอจะเป็นลายที่เด่นมากที่พบในเครื่องปั้นดินเผา เทคนิคการผลิตทำให้เกิดข้อแตกต่างระหว่างลายขอบบนเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นเส้นโค้ง ส่วนบนผืนผ้าจะเป็นเส้นเหลี่ยม ซึ่งลายทั้งสองถือว่าเป็นลายพื้นฐานในการออกแบบ
๕. ลายเหรียญ ลายเหรียญกลม หรือ “ลายจำหลด” วิธีการทอคล้ายคลึงกับลายอื่นๆที่กล่าวมาแล้ว ปัจจุบันคนไท ยังคงใช้เทคนิคการทอแบบดั้งเดิมในการตกแต่งลายบนผ้าเปียว และยังสามารถพบลายนี้ทั้งในเครื่องปั้นดินเผาและกลองสำริดด้วย
๖. ลายรูปหัวใจ ลายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดเรียกว่า “ลายหมากจุ่ม” เป็นลายที่ได้รับความนิยมมากพบทั้งในเครื่องปั้นดินเผาและกลองสำริด โดยเฉพาะกลองในยุคหลัง
๗. ลายรูปตัวเอส ในการออกแบบลวดลายของไทย มักจะปรากฏรูปลายรูปตัวเอส เช่น ในผ้าเปียว ลายนี้มักจะอยู่ในรูปของวงกลม อย่างไรก็ตาม ในการตกแต่งของไทย ลายตัวเอสไม่เคยปรากฏอยู่โดดๆ แต่มักจะปรากฏอยู่รอบลายดาวแปดแฉก ซึ่งพบมากในศิลปะไทและทำให้ดูงดงามมาก
๘. ลายรูปสัตว์ มักจะไม่ค่อยพบในศิลปะไทแบบดั้งเดิมแต่จะพบรูป “โตคำ” (Tho Kham) ในกลุ่มไทที่อาศัยอยู่ในแถบชายแดนเวียดนาม-ลาว รูปสัตว์ส่วนใหญ่จะมีลวดลายวิจิตร เช่น รูปสิงหนัง และสิงหนิงยาว ที่ปรากฏในผ้าเปียว ซึ่งพบลวดลายที่คล้ายคลึงกันในกลองสำริดดองซอน ความคล้ายคลึงนี้สะท้อนถึงความเกี่ยวโยงกันระหว่าง ๒ วัฒนธรรม

ที่กล่าวมาคือลวดลายเด่นๆ บางลายที่ปรากฏทั้งในการตกแต่งของไทย และทุ่งเหียง-ดองซอน ที่เกิดจากรากเหง้าของทางวัฒนธรรมร่วมกัน

เรื่องของโครงสร้างการออกแบบ

ความเป็นมาของลวดลายร่วมกันนี้ สามารถเห็นได้ชัดเจนในโครงสร้างการออกแบบตกแต่งของศิลปะไท และทุ่งเหียง-ดองซอน

รูปสี่เหลี่ยมที่ซ้อนกันหรือไขว้กันเต็มพื้นที่ คือลักษณะทั่วไปของการออกแบบศิลปะไทย รูปสี่เหลี่ยมเล็ก และใหญ่ซ้อนกันเป็นรูปดาวแปดแฉก คือจุดเด่นของลายไทยที่พบในกล่องสำริดทองซอน ความแตกต่างอยู่ที่เทคนิคการผลิต โดยการทอผ้า หรือโดยการปั่น หรือหล่อ ในเครื่องปั้นดินเผา และสำริด ในวัฒนธรรมทองซอน

ลวดลายเส้นเดี่ยวๆ หรือเส้นคู่ คือ ลาย ๒ แบบ ในการตกแต่ง และการออกแบบของไทย ลายเส้นที่ทอเป็น คู่ขนานตกแต่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ฟันเลื่อย หรือลายคลื่น เหมือนกันกับลายที่ปรากฏในเครื่องปั้นดินเผา และสำริด ของทองซอนและฟงเหยียน

ลักษณะการออกแบบของช่างชาวไท และช่างศิลปะวัฒนธรรมฟงเหยียน-ทองซอน มีการจัดลวดลายอย่าง แยกย่อย สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่งดงามสะท้อนถึงแนวคิดทางวัฒนธรรมที่สูงส่ง ความลงตัวทางศิลปะของวัฒนธรรม ทั้ง ๒ กลุ่มนี้ เหมือนกับในส่วนอื่นๆของโลก

ผู้เขียน น.ส.วรรณฉัตร เทวบุญย์

เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารองค์ความรู้และนิทรรศการ

อ้างอิง

ฮวง เหลืออิง คณะประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮานอย

ผู้แปล ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล